

RECREATION AND TOURISM DEVELOPMENT IN THE NORTHEAST REGION OF BULGARIA

ЕКАТЕРИНА КЕРЕМИДАРСКА

ASSOCIATE PROFESSOR PHD
DEPARTMENT OF TOURISM
AT KONSTANTIN PRES LAVSKY – UNIVERSITY OF SHUMEN

BULGARIA

K_KEREMIDARSKA@ABV.BG

ABSTRACT: THE ARTICLE EXAMINES THE FACTORS THAT CONTRIBUTE TO THE DEVELOPMENT OF RECREATION AND TOURISM IN THE NORTHEAST REGION. IT IS MADE A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE TRENDS IN ACTIVE LEISURE AND TOURISM DEVELOPMENT IN THAT REGION FOR THE PERIOD 2008-2014, BASED ON THE MEANS OF SHELTER AND ACCOMMODATION, AND REVENUE AREAS WITHIN THE REGION.

KEYWORDS: ACTIVE LEISURE, LEISURE TIME, TOURIST DESTINATIONS, NORTHEAST REGION OF BULGARIA.

Териториалният обхват на Североизточен район на България от 1 януари 2007 г. обхваща областите Варна, Добрич, Търговище и Шумен. Визията за развитие на района, представя желаното състояние в един дългосрочен период, отразявайки уникалните предимства на района в национален и международен аспект. Текстът на визията гласи: "Североизточен район, проспериращ европейски регион с висок и устойчив темп на развитие и жизнен стандарт, базирани на земя, интелект, Черно море, богато културно-историческо наследство, инфраструктура и екология, предпочитано място за живот, инвестиции и туризъм"¹.

Площта на района е 14 487 кв.км, съставляваща 13,05% от територията на страната. Земеделските територии са 68,6% от територията на района, а горските – 23,3%. Населените места и други урбанизирани територии заемат 5,9% от територията. Гъстотата на населението е 66,69 души/кв.км., малко по-висока от средната за страната. С най-голям брой на населението е област Варна, следвана от област Добрич, Шумен, а с най-малък брой – област Търговище. Достигнатата степен на урбанизация на територията на района е 77,4%. В района са разположени 30 градски центъра и има 2 големи града с над и около 100 000 души, които имат важни функции за цялостното и социално развитие на района – Варна и Добрич. Главните оси на урбанизация в района са Търговище – Шумен – Варна и крайбрежната Шабла – Каварна- Балчик – Варна. Важен принос в икономиката на района има морският туризъм. Транспортната инфраструктура е с местно, национално и международно значение. Територията на района се пресича от общоевропейски транспортен коридор №8 (Дурас-Скопие-София-Бургас-Варна). По сухоземната граница на района с Република Румъния функционират 3 ГКПП, които създават благоприятни условия за социално и икономическо сътрудничество с граничните румънски региони. Международното морско пристанище

¹ Актуализиран документ за изпълнение на Регионалния план за развитие на Североизточен район 2011-2012 г.

– Варна, осъществява връзката на България с централна Азия и Черноморския регион, а международното летище – Варна, има ключова роля за обслужването на туристите по българското Черноморие, като полетите са предимно чартърни.

Фактори, които способстват за развитието на Активния отход и туризъм в Североизточен регион на България през първите десетилетия на XXI в. са :

- научно-технически напредък, който води до индустриализация на обществото, това от своя страна повишава стандарта на живот чрез увеличени доходи.
- урбанизация, която довежда до еднообразен изглед на селищата и индустриалните зони и до увеличаване на градското население в България.
- увеличаване на личните моторни средства, намаляване на работното време и увеличаване свободното време на населението. Този процес довежда до повишени законовите уредби в обществения живот и до разпадане на традиционните общности.
- индивидуалния стрес на който е подложено населението от начина на живот и труд и от действието на законите на техниката и функционалността довежда до спад на качеството на живот и до обществен натиск.
- решение на възникналите проблеми хората виждат в туризма, като освобождаваща форма на свободното време извън всекидневния свят в **областите за рекреация и туризъм.**

Основните видове туризъм развити в четирите области – Варненска, Добричка, Шуменска и Търговищка на района са: морски рекреативен туризъм, круизен морски и яхтен туризъм, фестивален, културно-исторически, спортен туризъм, делови (MICE), здравен (всички видове) и екотуризъм².

Състояние и развитие на туризма в Североизточен район: Независимо от настъпилите промени в териториалният обхват, този район продължава да заема едно от водещите места в развитието на туризма сред районите в страната. Той е на второ място след Югоизточен район по два показателя – приходи от нощувки и легловата база.

Таблица 1.

Сравнение между Североизточен и Югоизточен район по показатели – леглова база (бр.) и приходи от нощувки (лв.) за периода - 2008 – 2014 г.

година	Приход от нощувки в лева		Леглова база - брой	
	Североизточен район	Югоизточен район	Североизточен район	Югоизточен район
2008	231541972	232022413	87647	104736
2009	184667640	205827071	83592	114274
2010	189455740	238087669	83075	109008
2011	222955601	266263822	82650	112586
2012	248967819	315504729	89148	124395
2013	267999136	356594395	94315	119016
2014	3153326038	368565576	93279	128217

Източник: НСИ, 2009 - 2014 г.

² Информационен бюлетин, Проект BG161PO001/3.3-01/2008/001-11”Комуникационна кампания за насърчаване на вътрешния туризъм в Република България”, брой 3/януари 2015, с.3

Районът притежава много богати природни и антропогенни ресурси, които имат голямо значение за развитие на туризма. Местното население от района осъществява краткотраен туризъм, който включва минимум 1 нощувка, максимум 3 нощувки, извън постоянното си местожителство. Този краткотраен туризъм намира израз в осъществяване на излети без нощувки, с кратки пътувания с 1 до 3 нощувки и в празнични и ваканционни пътувания с най-малко 4 нощувки. Тези пътувания се осъществяват в рамките на областта и района на местоживеене, или в близост до областта, с която има подписани споразумение за трансгранично сътрудничество в областта на туризма. За туристите от този район, такъв пазар е Румъния. Румънските туристи посещават черноморските ни курорти от района – Варна, Балчик, Каварна и големите курортно-туристически комплекси: Албена, Златни пясъци. Благоприятна за рекреативен туризъм е морската вода. Множеството от плажове, редуващи се клифове, заливи, маршрути предизвикващи интерес включват обекти като Вълшебния извор и скалния феномен Побити камъни край Девня, местността „Ятата” край Белослав, църквата „Успение Богородично” в Аксаково, астрономическата обсерватория в Аврен и др. полуострови, съчетани с природните забележителности – Побитите камъни, нос Калиакра и др. Страната ни разполага с богато разнообразие от природни и антропогенни ресурси, които подпомагат развитието на почти всички видове туризъм и са в състояние да удовлетворят различните предпочитания на групите туристи. Традиционния за българските туристи морски туризъм, който се практикува като основен от почти всички българи, трябва да бъде насочен към другите предлагани услуги на алтернативния туризъм.

Фактори, които спомагат за избор на туристическата дестинация са: спокойствието и тишината, красивата природа, културните забележителности, известността на мястото, достъпността, близостта до дома и други.

За почитателите на почивка сред природата са подходящи планински, селски и еко туризъм. Предпочитащите ваканция, свързана с отмора и възстановяване е СПА туризъм. Културният туризъм, може да се предлага като самостоятелен туризъм, и в съчетание с останалите видове. Района притежава много богати природни и антропогенни ресурси, които имат голямо значение за развитие на туризма.

Въпреки, че районът разполага с голям потенциал за развитие на културен туризъм и с наличието на изключително разнообразие от културно-исторически паметници, в съзнанието на българските туристи нашата страна се възприема най-вече като дестинация за морски туризъм.

Прекаленото застрояване по северното Черноморие, непрекъснатия шум и мръсотията дразнят посетителите на тези дестинации и те предпочитат да отидат по гръцките и турските курорти, където намират търсеното спокойствие и почивка. Ако не се спре с безразборното строителство тези места по нищо няма да се различават от някои бетонен град, от които туристите са „избягали”, за да променят монотонното си ежедневие и да си починат.

Таблица 2.

Сравнителен анализ и промяна на тенденциите в развитието на активния отдих и туризъм в Североизточен район на България през 2008 и 2014 г.

Области	Средства за подслон и места за настаняване (в брой)		Леглоденонощия (в брой)			
	2008 г.	2014 г.	2014/2008 г. в %	2008 г.	2014 г.	2014/2008 г. в %

Варна	528	367	-5,1	12403916	4489301	-10,6
Добрич	175	153	-2,1	3317910	1794550	-7,7
Търговище	18	21	2,8	201092	65847	-11,2
Шумен	61	55	-1,6	496087	83193	-13,9

Източник: НСИ, 2009 - 2014 г.

От сравнителният анализ и промяна на тенденциите в развитието на активния отход и туризъм в Североизточен район на България през годините 2008 и 2014 г. (вж. табл. 2 и 3), където са разгледани по области-средствата за подслон и места за настаняване – в брой, леглоденощия – в бр., пренощували лица – в бр. и приходите от ношувки- в лв. по области се вижда, че област Варна води първото място, следвана от област Добрич, област Шумен и на последно място – област Търговище.

Таблица 3.

Области	Пренощували лица (в брой)						Приходи от ношувки (в брой)					
	българи			чужденци			българи			чужденци		
	2008 г.	2014 г.	2014/ 2008 г. в %	2008 г.	2014 г.	2014/ 2008 г. в %	2008 г.	2014 г.	2014/ 2008 г. в %	2008 г.	2014 г.	2014/ 2008 г. в %
Варна	312974	275779	-2,0	593240	584217	-0,3	31254517	28813032	-1,3	155748276	194713284	4,2
Добрич	72429	121527	11,3	134008	204723	8,8	9430177	21672969	21,6	31819679	65643270	17,7
Търговище	13596	24745	13,7	2543	3280	4,8	588783	1600880	28,6	491980	461552	-1,0
Шумен	29491	38997	5,4	9106	6235	-5,3	1587135	1840714	2,7	621425	580337	-1,1

Източник: НСИ, 2009 - 2014 г.

През изследвания период пренощували лица в бр. – българи/чужденци, както и приходите от ношувки на българи и чужденци промяната в анализа и тенденциите е следната: област Добрич води класацията в броя пренощували лица – българи през 2014 г. спрямо 2008 г. с 11,3% положителна тенденция в развитието на активния отход, следвана област Търговище – 13,7%, област Шумен – 5,4% и на последно място е област Варна – с (-2,0%). Този ред на тенденции се запазва и в броя на пренощували чужденци през изследваните години: област Добрич – 8,8% темп, следван от област Търговище – 4,8% и със спад са областите Шумен (-5,3%) и област Варна(-0,3%).

Приходите от ношувки през същият период бележат следните тенденции: с най-висок темп са приходите от ношувки на българи от област Търговище с 28,6%, следвани от област Добрич с 21,6%, следвани от област Шумен с 2,7% и със спад в област Варна (-1,3%). Класацията се променя, разглеждайки приходите от ношувки в лв. по области. Най-висок приход от ношувки в сравнителния анализ 2014 спрямо 2008 г. при българите начело е област Търговище с темп 28,6%, следвана от област Добрич с темп 21,6%, област Шумен с 2,7% и със спад от (-1,3%) на област Варна. При приходите от ношувки на чужденци област Добрич е на първо място в класацията с 17,7%, следвана от област Варна с 4,2%, област Шумен със спад (-1,1%) и област Търговище (-1,0%).

Сравнителният анализ на средствата за подслон и местата за настаняване 2014/2008 г. положителен темп отбелязва област Търговище с 2,8%, а останалите области са с отбелязан спад: област Варна с най-голям спад от (-5,1%), следвана от

област Добрич (-2,1%) и област Шумен (-1,6%). Общ спад се забелязва във всички области по брой легло-денонощия: най-голям спад има област Шумен(-13,9%), следван област Търговище (-11,2%), област Варна(-10,6%) и с най-малък спад в легло-денонощията има област Добрич(-7,7%).

Какви изводи следват от този сравнителен анализ и промяна на тенденциите в развитието на активния отдих и развитието на туризма в района:

- Анализа се прави в период на започване и развитие на световната икономическа криза, която засяга в голяма степен икономическите и социалните показатели в развитието на туризма. Това нагледно е представено в графичното представяне на този сравнителен анализ, в развитието на туризма в района, който засяга и четирите области на района.
- безразборното строителство по Черноморието на област Варна довежда до отклоняване на хората(българи и чужденци) от тези места, които по нищо не се различават от някои бетонен град, от които туристите са „избягали”, за да променят монотонното си ежедневие и да си починат и те предпочитат да отидат по гръцките и турските курорти, където намират търсеното спокойствие и почивка и то на сравнително приемливи за тях цени.
- изменените климатични и природни бедствия намират своето отражение в многобройните свлачища по черноморските ни курорти и по специално в плажната ивица на Варненска област.
- развитието на културният туризъм в Шуменска област определя индивидуалността ѝ като туристическа дестинация. Тя притежава уникално културно-историческо наследство, нагледно показано в историко-археологически комплекс в Плиска и Велики Преслав. В тази област се намира и уникалният паметник, Мадарски конник който е под закрилата на Юнеско. Тук в тази област културният туризъм има определен бранд ”От тук започва България”, или „Корените на началото на България”. Освен това областта има добър потенциал за екологичен, балнео- и селски туризъм. Не без значение е местонахождението на областта , в близост до магистрала Хемус и до големите комплекси в черноморската туристическа дестинация.
- Природното богатство и специфичната културна идентичност на област Търговище е важна предпоставка за устойчивото развитие на активния отдих и туризма в района. Добре развити в област Търговище са екстремният и екотуризъм. В местността „парка” има еко-пътека с два маршрута, като единият от тях е за масов туризъм с продължителност от 6 часа. Втората еко-пътека е по билото на Преславската планина и стига до природните резервати ”Пантелейна” и „Дервиш” с преход около 30 км. Интересен за туристите е т.нар. „Сити тур на виното”, предлагащ обиколка в местния Винпром и дегустация на специфични виното и храни от региона. Резултатите от увеличение на местата за подслон, показани в таблици и графики не е случайно. Освен, че нарастват с появата на малки частни хотели и къщи за гости, основна причина в тази област за нарастването на приходите от нощувки е завръщането под формата на ваканционни пътувания на голяма част от населението, от този район преселено в началото на 90-те години в Турция.
- Област Добрич разполага с много добри природни туристически ресурси, които за разлика с Варна-област, са максимално добре съхранени в естествения си вид. Наличието на множество минерални извори и лечебна кал благоприятства за

развитието на целогодишен туризъм в областта. Морският ваканционен туризъм в област Добрич обхваща територията на морските общини – Балчик, Каварна, Шабла. Въпреки, че е свързан със сезонността в предлагането на туристическите услуги, той осигурява голяма част от приходите на местното население. Районът е със силно развит морски рекреативен туризъм и е една от основните туристически дестинации в България. Характеризира се с добре развита и обновяваща се туристическа инфраструктура на север от Варна, включваща предимно курортни комплекси и селища. На територията има благоприятни условия за целогодишно развитие на деловия и конгресен туризъм. Съществува добра материална база за развитието на ловния туризъм и на културно-познавателния туризъм. Стимулира се и развитието на селския туризъм в областта. Районът на област Добрич е добре познат на определен сегмент туристи.³

Географското положение, изградената инфраструктура, биоклиматичният потенциал, Черноморското крайбрежие и икономическите и човешки ресурси във област Варна, предопределят възможностите за просперитет в развитието на региона на международен туризъм. Изградените пет курортни комплекса, наличието на плажове с обща дължина над 17 км; морска вода с добри рекреационни характеристики отговарящи на Европейските норми; крайбрежни гори; богатата мрежа от защитени територии; изградени четири яхтени пристанища и добре развита инфраструктура по крайбрежието определят развитието на района като примамаваща туристическа дестинация за страната. Термоминералните ресурси, лечебната кал, развитата мрежа за медицинско обслужване и съвременната материална база създават възможности за развитие на целогодишен поливалентен туристически продукт - балнеоложки, културен, конгресен, екологичен и селски туризъм.⁴

Във Варна и крайбрежната ивица на север от нея е съсредоточена сериозна туристическа база в курортните комплекси КК "Златни пясъци", КК "Св. Св. Константин и Елена", ВК "Ривиера", и в курортни зони и селища. В тази крайбрежна територия е налице прекомерно натоварване на крайбрежната ивица с материална туристическа база. На юг от Варна се намират по-слабо развитите курортни зони "Варна-юг", "Черноморец", "Камчия", "Шкорпиловци" и гр. Бяла, където има значително по-слабо туристическо натоварване и потенциали за бъдещо туристическо усвояване. Богатата мрежа от защитени природни територии в област Варна, представлява съществен потенциал за развитие на познавателен, еко-туризъм и други форми на алтернативния туризъм. Отрицателно въздействие върху развитието на активния отдих и туризъм в област Варна са регистрираните тук едни от най-големите древни и съвременни свлачищни процеси. Те обхващат почти цялата крайбрежна зона: на север от Варна до Кранево (франгенски свлачищен комплекс, включващ циркусите "Дългия яр", "Златни пясъци", "Аладжа манастир", Винаца и Варна), в гр. Варна (кв. Възраждане, "Хр. Ботев"-юг), южно от Варна (Галата, Фичоза, Сакама дере, Паша дере, Родни балкани, , както и във вътрешността на областта: гр. Провадия (по скатове на р. Провадийска), Старо Оряхово, Ново Оряхово. Една от главните причини за активизирането на свлачищата е засилената урбанизация по крайбрежието, която се изразява в: допълнително натоварване със статични и динамични товари на склоновете;

³ Актуализиран документ за изпълнение на Регионалния план за развитие на Североизточен район 2011 – 2013 г.

⁴ Областна стратегия за развитието на област Варна за периода 2014 – 2020 г. с.30 -33

подсичане на склоновете; увеличаване на инфилтрацията на води, изграждане на сгради и съоръжения, несъобразени с инженерно- геоложките и хидрогеоложките условия; липса на канализационна мрежа; течове във ВиК мрежата, лошата експлоатация и др. Това отрицателно въздействие е нагледно показано в сравнителният анализ и промяна на тенденциите в развитието на активния отдих и туризъм в област Варна 2008 – 2014 г.

Съхраненото природно и културно-историческо наследство в Североизточния район на България е възможност за развитие не само на морски рекреационен туризъм по северното Черноморие, но и открива и позволява развитие и обогатяване на алтернативните туристически услуги, които предлага развитието в този район на Алтернативен туризъм във всичките му разновидности. Това ще стимулира активният отдих на българските и чуждестранните туристи и ще се постигне устойчиво туристическо развитие на района, като се определи стратегическото и определящо място на общините в района и тяхното обединяване, което чрез съвместни проекти ще доведе до усвояването и реализацията на комплексни туристически продукти, които ще съживят туристическия пазар и ще увеличат доходите на района.

REFERENCES

1. Aktualiziran document za izpulnenie na Regionalen plan za razvitie na Severoiztochen rayon 2011 – 2012.
2. Aktualiziran document za izpulnenie na Regionalen plan za razvitie na Severoiztochen rayon 2012 – 2013.
3. **Apostolov, N., 2003:** Turisticheski resursi. UE, Varna.
4. Informatshionen byuletin, Proekt BG161PO001/3.3-01/2008/001-11 “Komunikatshionna kampaniya za nasurchavane na vutreshniya turizym v Republika Bulgaria”, br. 3 / Yanuary 2015.
5. **Kadieva, S., 2012:** Industriya I svobodnoto vreme. “Nauka I ikonomika”.
6. **Kostov, E., 1996:** Za ustoychivoto razvitie na selskiya turizym, Sofia.
7. **Marinov, V., M. Buchvarov, 1990:** Antropogenni usloviya I resursi na otidicha I turizma. SU, Sofia.
8. **Mileva, S., 2004:** Rekreatshiya chrez spetshtializiran turizym, Sofia.
9. **Mitrovich, L., 2005:** Sotshilogiya na turizma, Blagoevgrad.
10. Natshionalna programa i plan za deystvie za razvitie na ekoturizym v Bulgaria 2009 – 2013.
11. Natshionalna strategiya za ustoychivo razvitie na turizma v Republika Bulgaria 2009 – 2013.
12. Oblastna strategiya za razvitiето na oblast Varna za perioda 2014 – 2020.
13. www.nsi.bg (11.2015).